

ข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ชายฝั่งทะเล
ตะวันออกในมุมมองของภาคประชาชน
บทสังเคราะห์เพื่อการเปลี่ยนผ่านสู่การพัฒนา
ระบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก
ให้เกิดความยุติธรรมทางสังคม
Eastern Seaboard Industrial Development
Program Suggestions from People's Perspectives
A Synthesis for a Transition to Eastern Economic
Corridor Development that Creates Social Justice

ชัยณรงค์ เครือนวน *

พิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา **

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้เป็นการประมวลและสังเคราะห์ ข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกในมุมมองของภาคประชาชน เพื่อสะท้อนปัญหาจากการพัฒนาอุตสาหกรรม และนำไปสู่การกำหนดนโยบายการพัฒนา

* อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
(A lecturer of Department of Political Science, Faculty of Political Science and Law, Burapha University)

** อาจารย์ประจำภาควิชานิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
(A lecturer of Department of Law, Faculty of Political Science and Law, Burapha University)

อุตสาหกรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน จากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก สู่โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกให้เกิดความยุติธรรมทางสังคม สำหรับข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เกิดจากภาคประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมนั้น แม้จะมีความแตกต่างในเชิงวิธีการหรือประเด็นที่น่าเสนอ แต่เมื่อพิจารณาถึงเป้าหมายของข้อเสนอเหล่านั้นแล้ว ก็จะเป็นไปในลักษณะของการสร้างเงื่อนไข เพื่อทำให้เกิดการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาอุตสาหกรรมส่วนประชาชนในพื้นที่ซึ่งยังไม่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมเห็นว่าเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาให้สอดคล้องกับฐานภูมินิเวศท้องถิ่นหรือการจัดโซนนิ่งการพัฒนาอุตสาหกรรมให้มีความชัดเจน

คำสำคัญ : ข้อเสนอการพัฒนา, การเปลี่ยนผ่าน, ความยุติธรรมทางสังคม

Abstract

This article is a summary and synthesis of eastern seaboard development program suggestions from people's perspective to reflect problems caused by industrial development and to bring about an industrial development policy for a transition from eastern seaboard development project to the Eastern Economic Corridor development project in order to create social justice. Development suggestions received from people in the industrial areas showed that even though their methods or topics presented differed, these people have shared a common objective which is to create conditions for the distribution of industrial development benefits. But at the same time, people in the unindustrialized areas suggested that strategy formulation for the development corresponding to the area's landscape bionomics and a clear industrial development zoning are necessary.

Keywords: Development Suggestions, Transitional, Social Justice

1. บทนำ

พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (จังหวัดชลบุรี ราชบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด) ถือเป็นศูนย์กลางด้านอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศไทย การเป็นศูนย์กลางด้านอุตสาหกรรมเช่นนี้เป็นผลผลิตจากยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงกลางทศวรรษ 2520 ภายใต้โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) อันเป็นผลให้พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกกลายเป็นภูมิภาคแห่งแรกของประเทศไทย ก้าวสู่การพัฒนาแบบทุนนิยมที่มีภาคอุตสาหกรรมเป็นจักรกลในการขับเคลื่อน (Engine of Growth) (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน, 2549: 1-3) และในเวลาต่อมาก็มีการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์แบบทุนนิยม (reproduction of ideology) ผ่านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor)

ผลการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก มิติหนึ่งได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากข้อมูลของกลไกรัฐ ที่แสดงให้เห็นถึงความเติบโตของตัวเลขเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด ทั้งความเติบโตของตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Provincial Product: GPP) หรือตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมรายจังหวัดเฉลี่ยต่อหัว (GPP per capita) นอกจากนี้การพัฒนายังนำมาซึ่งความเจริญทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการขั้นพื้นฐานนานัปการ

แต่หากพิจารณาาลงลึกในรายละเอียด ก็พบว่า ความเติบโตของตัวเลขเศรษฐกิจเหล่านี้ กลับส่งผลกระทบต่อชนชั้นในรูปของความมั่งคั่งให้กับกลุ่มคนเพียงไม่กี่กลุ่ม ขณะที่ผู้คนส่วนใหญ่ในพื้นที่กลับไม่ได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ตรงกันข้ามพวกเขากลับต้องเผชิญปัญหาและผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมหลากหลายรูปแบบ

ปัญหาและผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมเช่นนี้ นำไปสู่การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนและสร้างข้อเสนอในหลายมิติ เช่น ภาคประชาชนบางกลุ่มเห็นว่าควรหยุดสร้างและขยายอุตสาหกรรม เพราะสภาพพื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมไม่มีศักยภาพ ที่จะรองรับมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมได้อีก

ต่อไป (Carrying Capacity) หรือพื้นที่ซึ่งจะมีการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมใหม่ก็ไม่มี ความเหมาะสม ขณะที่ข้อเสนอจากภาคประชาชนบางกลุ่มกลับเห็นว่าการพัฒนา อุตสาหกรรมนั้น จำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขบางอย่างเพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันระหว่าง ชุมชนและโรงงานอุตสาหกรรม ส่วนบางกลุ่มเห็นว่าควรมีการแบ่งแยกพื้นที่ (zonings) ให้ชัดเจนว่าพื้นที่ใดควรเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม พื้นที่ใดควรกำหนดเป็นแหล่ง ที่อยู่อาศัย

ภายใต้ความแตกต่าง หลากหลายของข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมจาก ภาคประชาชน บทความขึ้นนี้จึงต้องการประมวลและสังเคราะห์ ข้อเสนอการพัฒนา อุตสาหกรรมพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกในมุมมองของภาคประชาชน เพื่อสะท้อน ความเห็นเหล่านี้ต่อผู้เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบายรวมถึงระดับปฏิบัติการ อันจะ นำไปสู่การกำหนดนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมในระยะเปลี่ยนผ่านจากโครงการ พัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ผู้โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาค - ตะวันออกให้เกิดความยุติธรรมทางสังคม

2. ข้อเสนอจากภาคประชาชนในพื้นที่ที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรม แบบเข้มข้น

ในพื้นที่ซึ่งมีการพัฒนาอุตสาหกรรมแบบเข้มข้นนั้น มุมมองของภาค - ประชาชนต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมอาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มแรกเป็น ภาคประชาชนที่มองว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมถึงประชาชนที่อาศัยอยู่รอบโรงงานอุตสาหกรรมก็ไม่ได้รับผลประโยชน์จากการ - พัฒนาอุตสาหกรรม กลุ่มที่สองเป็นภาคประชาชนที่มีฐานทางเศรษฐกิจสัมพันธ์กับ โรงงานอุตสาหกรรม กล่าวคือ การเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรมทำให้ผู้คนกลุ่มนี้ สูญเสียที่ดินทำกิน กระทั่งพวกเขาต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจจากภาค - เกษตรกรรมสู่การผลิตเพื่อตอบสนองแรงงานและโรงงานอุตสาหกรรม กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ การปรับตัวเข้าสู่การเป็นผู้ประกอบการรายย่อย เช่น การหันไปประกอบอาชีพหรือ ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับบ้านเช่า ร้านค้าโชห่วยหรือการบริการในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น แม้ จะมีฐานทางเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับภาคอุตสาหกรรม แต่ภาคประชาชนกลุ่มนี้ก็ได้

ปฏิเสธรการดำรงอยู่ของสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรม ขณะเดียวกันก็ไม่ได้ปฏิเสธรการสร้างหรือขยายโรงงานอุตสาหกรรมเช่นกัน เพราะการเพิ่มขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมย่อมหมายถึง ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่พวกเขาได้รับ แต่การเพิ่มขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมต้องเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่โรงงานอุตสาหกรรมและกลไกรัฐ ต้องมีความจริงจังในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ ข้อเสนอต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมจึงผันแปรไปตามอุดมการณ์ และเงื่อนไขเชิง-โครงสร้างที่ห้อมล้อมภาคประชาชนเหล่านั้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรม จากมุมมองของภาคประชาชน ที่เห็นว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมนำมาซึ่งปัญหาและผลกระทบ ประกอบด้วย ข้อเสนอที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

2.1.1 การหยุดสร้างและขยายโรงงานอุตสาหกรรม (Deindustrialization) ที่เป็นเช่นนั้นเพราะพื้นที่ไม่มีศักยภาพในการรองรับการพัฒนาอุตสาหกรรมอีกต่อไป ข้อเสนอเพื่อให้เกิดการหยุดสร้างและขยายโรงงานอุตสาหกรรม ในที่นี้ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างภาคประชาชนใน 2 พื้นที่ คือ

(ก) ข้อเสนอจากภาคประชาชนในพื้นที่มาบตาพุด จังหวัด ระยอง ที่เสนอให้หยุดสร้างและขยายการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่มาบตาพุด เพราะพื้นที่เผชิญปัญหาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมหลากหลายมิติ ซึ่งการหยุดสร้างและขยายโรงงานอุตสาหกรรมถือเป็นเงื่อนไขจำเป็น (necessary condition) ที่จะนำไปสู่ การอยู่ร่วมกันระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมและชุมชน ตัวอย่างของความคิดดังกล่าว เช่น ข้อเสนอของผู้ประสานงานเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก เมื่อครั้งที่มิชชันนารี เห็นว่าต้องไม่มีการลงทุนใด ๆ ในพื้นที่มาบตาพุด และจำเป็นต้องมีการใช้เครื่องมือ แบบใหม่เข้าไปแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาขยะที่ต้องเน้น กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งมีมาตรการทางกฎหมายและ บทลงโทษผู้ประกอบการหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่ละเมิดกฎ กติกาสังคม เป็นต้น (สุทธิ วัฒน-ชาสัย, 2553)

(ข) ข้อเสนอจากภาคประชาชนในพื้นที่อ้อมตะนคร จังหวัดชลบุรี ที่เสนอให้หยุดขยายพื้นที่อุตสาหกรรมของนิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร เพราะภาค-ประชาชนกลุ่มนี้เห็นว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมที่มีอยู่เดิมได้ส่งผลกระทบต่อประชาชน

ในชุมชนท้องถิ่นหลายมิติ เช่น ปัญหาน้ำเสียทั้งที่เกิดจากชุมชนที่อยู่โดยรอบโรงงานอุตสาหกรรมและน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม หรือปัญหาขยะมูลฝอย เช่นเดียว ปัญหาจากอุตสาหกรรม หรือปัญหาเรื่องกลิ่นจากโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะในช่วงอากาศปิด ซึ่งชุมชนจะได้รับความเดือดร้อนจากกลิ่นการฟุ้งกระจายของสารเคมีที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพในระยะยาว ปัญหาและมลพิษดังกล่าวเกิดขึ้นควบคู่กับการขยายตัวของเมือง ที่ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อชุมชนรอบโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งปัญหาประชากรแฝง การลดลงของอาชีพและพื้นที่เกษตรกรรม ปัญหาอาชญากรรมและการจลาจลติดขัด (ธัญญาภรณ์ สุรภักดี, 2557: 11-17)

2.1.2 การทบทวนระบบผังเมือง ข้อเสนอเช่นนี้เกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ที่พื้นที่การพัฒนาอุตสาหกรรมมีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่องกระทั่งเกิดการ “จุกลำ” เข้าไปสู่พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ที่อยู่อาศัย พื้นที่อนุรักษ์ ดงกรณีพื้นที่มาบตาพุด จังหวัดระยอง ที่ประชาชนกลุ่มหนึ่งเห็นว่าโรงงานอุตสาหกรรมเริ่มขยายตัวเข้าใกล้ชุมชนมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเช่นนี้ อาจนำมาซึ่งผลกระทบต่อด้านสิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบโรงงานอุตสาหกรรม หรือพื้นที่อมตะนคร จังหวัดชลบุรี ที่มีกรขยายผังเมืองโดยการเพิ่มพื้นที่อุตสาหกรรมมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ชุมชนหลายแห่งถูกปิดล้อมด้วยโรงงานอุตสาหกรรมกระทั่งวิถีชีวิตดั้งเดิมล่มสลาย การผลิตแบบเกษตรกรรมถูกแทนที่ด้วยภาคอุตสาหกรรม และส่งผลให้เกิดปัญหาคุณภาพน้ำ ขยะมูลฝอย กากของเสียอุตสาหกรรม กลิ่นและการขยายตัวของเมือง (ธัญญาภรณ์ สุรภักดี, 2557: 7-16)

เมื่อพิจารณาถึงข้อเสนอของภาคประชาชน เกี่ยวกับการทบทวนระบบผังเมืองรวมในพื้นที่ที่เป็นแหล่งที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมนั้น โดยส่วนใหญ่เห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีมาตรการที่เป็นเครื่องมือเพื่อช่วยลดผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดให้มีพื้นที่กันชน (buffer zone) ระหว่างเขตอุตสาหกรรมและพื้นที่อยู่อาศัยให้ชัดเจนกว่าที่เป็นอยู่ รวมถึงให้มีการพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นเขตชุมชนและการพาณิชย์กรรม ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ไกลจากพื้นที่อุตสาหกรรมอย่างน้อย 3 กิโลเมตรขึ้นไป ขณะที่กระบวนการในการจัดทำผังเมืองต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และต้องไม่มีการดำเนินการเช่นเดียวกับการจัดทำผังเมืองที่ผ่านมา

กล่าวคือ ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียไม่รับทราบข้อมูลข่าวสารของการจัดทำผังเมือง หรือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในบางขั้นตอน เช่น การจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน แต่อำนาจการตัดสินใจขั้นสุดท้ายกลับอยู่ที่คณะกรรมการผังเมืองและรัฐบาล เป็นต้น (แม้نوات กุญชร ณ อยุธยา และรวงทอง จันทา, 2554: 49-50; สมนึก จงมีวสิน, 2556)

2.1.3 การทบทวนเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรม ข้อเสนอในมิตินี้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการอ้างอิงความคิดของนักวิชาการจากส่วนกลาง และกลไกรัฐที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม หรือเป็นการประมวลตัวแบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม หรือการประเมินผลกระทบสุขภาพที่ควรจะเป็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(ก) การทบทวนการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) โดยการนำแนวคิดที่เรียกว่า "การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์" (Strategic Environmental Assessment: SEA) ซึ่งเป็นกระบวนการวิเคราะห์ ประเมินศักยภาพและข้อจำกัดของสิ่งแวดล้อม ที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบาย แผน และโปรแกรม (Policy, Plan and Programme: PPP) ผ่านการบูรณาการด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม เข้าด้วยกัน หลังจากนั้นจึงเปรียบเทียบข้อเสนอต่าง ๆ เพื่อให้การตัดสินใจมีคุณภาพ รอบคอบ โปร่งใสและมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน (เววดี โจนกนันท์, 2559)

(ข) การทบทวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment: HIA) โดยกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพต้องเป็นกระบวนการแบบ "ล่างขึ้นบน" (Bottom-up) เน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียอย่างหลากหลายและครอบคลุมทุกฝ่าย โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนและทุกมิติ แนวคิดการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากล่างขึ้นบนเช่นนี้ ผู้เขียนเห็นว่าสอดคล้องกับความคิดของสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ในเรื่อง "การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพโดยชุมชน" (Community Health Impact Assessment: CHIA) ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมด้านในการตัดสินใจนโยบายสาธารณะ

2.2 ข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมจากมุมมองของภาคประชาชนที่มีฐานเศรษฐกิจสัมพันธ์กับโรงงานอุตสาหกรรม การพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ทำให้เกิดความต้องการที่ดินเพื่อก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก สาเหตุเช่นนี้นำมาซึ่งการสูญเสียที่ดินของประชาชน ทั้งจากการเวนคืนและการขายที่ดินทำกิน ผลจากการสูญเสียที่ดินทำกินในภาคเกษตรกรรม ทำให้บางส่วนย้ายออกจากพื้นที่ ขณะที่บางส่วนต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจซึ่งเดิมอยู่บนฐานของการผลิตในภาคเกษตรกรรม สู่อุตสาหกรรม เพื่อตอบสนองแรงงานในภาคอุตสาหกรรม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลประโยชน์ (ทางเศรษฐกิจ) ในเชิงเชื่อมโยง (Linkage Effect) จากการเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรมและแรงงานในภาคอุตสาหกรรม เช่น ประชาชนในพื้นที่ที่มาบตาพุดที่ปรับตัวเข้าสู่การเป็นผู้บริการรายย่อย หรือประชาชนในพื้นที่แหลมฉบังที่บางส่วนต้องเลิกอาชีพทำนาและการทำไร่มันสำปะหลัง เนื่องจากขายที่ดินให้กับบริษัทเอกชนหรือถูกเวนคืนที่ดิน ด้วยเหตุนี้ทำให้พวกเขาต้องเข้าไปเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ขณะที่บางส่วนหันไปประกอบอาชีพภาคบริการ ทั้งร้านอาหาร ร้านขายของชำ เป็นต้น (ชัยณรงค์ เครือนวน, 2558: 202-203; วิง กฤษณะภุมิต, 2557 อ้างถึงใน บุญเชิด หนูอิม และคณะ, 2559)

ด้วยวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจที่สัมพันธ์โรงงานอุตสาหกรรมเช่นนี้ กลายเป็นเงื่อนไข (on condition) สำคัญที่ทำให้พวกเขากลุ่มนี้ต้องพึ่งพาโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้นพวกเขาจึงพยายามทำให้ชุมชนและโรงงานอุตสาหกรรมสามารถอยู่ร่วมกันได้ สำหรับข้อเสนอจากภาคประชาชนซึ่งมีฐานเศรษฐกิจสัมพันธ์กับโรงงานอุตสาหกรรม ผู้เขียนขอยกตัวอย่างภาคประชาชนใน 2 พื้นที่ คือ หนึ่งในพื้นที่มาบตาพุด จังหวัดระยอง และสองพื้นที่อมตะนครและแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 ข้อเสนอจากภาคประชาชนในพื้นที่มาบตาพุด จังหวัดระยอง เพื่อทำให้โรงงานอุตสาหกรรมและชุมชนท้องถิ่นสามารถอยู่ร่วมกันได้ ประชาชนกลุ่มนี้ได้นำเสนอข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรม ดังนี้

(ก) รัฐและกลไกรัฐต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง การแก้ไข ปัญหาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ผ่านมา แม้จะมีการบัญญัติกฎหมาย การออกนโยบายและมาตรการเป็นจำนวนมาก แต่กลับไม่ถูกนำมาใช้อย่างจริงจัง ทำให้ปัญหา

ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาอุตสาหกรรมไม่ได้รับการแก้ไขอย่างที่ควรจะเป็น สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะรัฐมีผลประโยชน์เชิงโครงสร้างอยู่กับการพัฒนาอุตสาหกรรม กระทั่งเกิดความขัดแย้งระหว่างบทบาทในอุดมคติตามอำนาจหน้าที่ (ideal role) กับบทบาทที่เป็นจริง (actual role) ด้วยเหตุนี้ภาคประชาชนกลุ่มนี้จึงเห็นว่า กลไกรัฐจำเป็นต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด และมีความจริงจังที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น (ไสต ศะละลาศ, 2559; สุชาติ กอเซ็ม, 2559)

(ข) ผู้ประกอบการต้องมีมาตรการที่ชัดเจน และมีความจริงจังในการแก้ไขปัญหาจากการพัฒนาอุตสาหกรรม สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะประชาชนเหล่านี้มองว่า ที่ผ่านมารองงานอุตสาหกรรมยังไม่มีความจริงใจ หรือให้ความสำคัญอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาหลพิษ และเยียวยาผู้คนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรม ดังเช่น การดำเนินโครงการที่แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบต่อชุมชนท้องถิ่นของโรงงานอุตสาหกรรม โดยส่วนใหญ่ยังเป็นไปในลักษณะสงเคราะห์ในรูปของการจัดหางบประมาณให้กับชุมชน หรือบางครั้งก็เป็นการดำเนินการในรูปการประชาสัมพันธ์ (Public Relation: PR) ซึ่งไม่ได้มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ (ไสต ศะละลาศ, 2559; สุชาติ กอเซ็ม, 2559)

ในส่วนของการแก้ไขปัญหาหลพิษและสิ่งแวดล้อม พวกเขาเรียกร้องให้โรงงานอุตสาหกรรมมีความรับผิดชอบต่อสังคมและใส่ใจในการแก้ไขปัญหาเรื่องนี้อย่างจริงจัง โดยเสนอให้โรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ ร่วมกันรับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในภาพรวม ไม่ใช่การปิดความรับผิดชอบต่อโรงงานอุตสาหกรรมมีความเป็นมาตรฐานและในกระบวนการผลิตก็ไม่ได้ก่อให้เกิดผลกระทบใด ๆ ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้โรงงานอุตสาหกรรมของตนจึงไม่ใช่ผู้ก่อปัญหาหลพิษ ซึ่งคำกล่าวอ้างเช่นนี้ พวกเขาเห็นว่า จะยิ่งทำให้สถานการณ์มลพิษในพื้นที่มาบตาพุดดำรงอยู่ และไม่ได้รับการแก้ไข ดังนั้นที่ผ่านมาพวกเขาจึงพยายามเรียกร้องให้โรงงานอุตสาหกรรม (และกลไกรัฐ) ร่วมมือ รวมถึงให้ความสำคัญกับปัญหาหลพิษ ในฐานะที่เป็นปัญหาร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การแสวงหามาตรการในการแก้ไขปัญหาหลพิษอย่างยั่งยืน และมีประสิทธิภาพไม่ว่าโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้นจะเป็นผู้ก่อมลพิษหรือไม่ก็ตาม

(ค) การสร้างมาตรการชดเชยแก่ชุมชนในพื้นที่การพัฒนาอุตสาหกรรม มาตรฐานชดเชยที่ถูกลำเลียงจากภาคประชาชนกลุ่มนี้ ให้นำหนักไปที่การบรรเทาและลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาอุตสาหกรรม มากกว่าวิธีการเยียวยาที่โรงงานอุตสาหกรรมใช้อยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะการใช้นโยบายชดเชยเยียวยาแก่ประชาชนมาบตาพุดในอดีต มักประสบกับความล้มเหลวเนื่องจากเป็นการชดเชยอยู่ในรูปการจัดสรรงบประมาณให้แก่ประชาชนและคนกลุ่มต่าง ๆ ในเขตมาบตาพุด เช่น มูลนิธิกองทุนเพื่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ได้รับงบประมาณจากโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่มาบตาพุดกว่า 30 ล้านบาท (กองทุนแห่งนี้ประสบปัญหาในการบริหารจัดการ กระทั่งทำให้เกิดความขัดแย้งในกลุ่มประชาชนชุมชน) หรือกรณีกองทุนพัฒนาไฟฟ้า ที่นำมาซึ่งความขัดแย้งในการจัดสรรงบประมาณระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับประชาชนหรือระหว่างชุมชนกับผู้ว่าราชการจังหวัด ทั้งนี้มาตรการชดเชยแก่ชุมชนที่ถูกลำเลียงจากภาคประชาชนกลุ่มนี้ประกอบไปด้วย (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2556: 69-72; โสิต ศะละลาศ, 2560; สมุล บุญวรัตน์, 2560; สุชาติ กอเข็ม, 2559)

- การชดเชยโดยการจัดการสุขภาพของประชาชนมาบตาพุด เนื่องจากในพื้นที่เกิดปัญหาการแย่งชิงบริการด้านสาธารณสุข และความเพียงพอของเครื่องมือหรืออุปกรณ์ทางการแพทย์ ปัญหาดังกล่าวมีสาเหตุมาจากในพื้นที่มีประชากรแฝงเป็นจำนวนมาก ประกอบกับประชาชนในพื้นที่มีอัตราการเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ เพิ่มสูงขึ้นเกือบทุกปี ด้วยเหตุนี้ภาคประชาชนกลุ่มนี้จึงเสนอว่าโรงงานอุตสาหกรรมควรร่วมกับกลไกรัฐทางด้านสาธารณสุข และโรงพยาบาลในพื้นที่เพื่อจัดให้มีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ให้บริการทางการแพทย์แก่ประชาชน หรือการสนับสนุนแพทย์เฉพาะทางโดยเฉพาะแพทย์ที่เกี่ยวข้องกับระบบทางเดินหายใจ โรคผิวหนัง รวมทั้งการจัดตั้งคลินิกชุมชนเพื่อแก้ปัญหาการเข้าถึงบริการทางการแพทย์

- การชดเชยโดยการเปิดให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการประกอบธุรกิจกับโรงงานอุตสาหกรรม กล่าวคือ โรงงานอุตสาหกรรมจำเป็นต้องสร้างงานให้กับประชาชนหรือทำให้ประชาชนได้ผลประโยชน์ร่วมกับโรงงานอุตสาหกรรมโดยตรง ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของข้อเสนอนี้ เช่น การให้สัมปทานรถรับส่งแรงงานแก่ประชาชน การให้สัมปทานการประกอบอาหารให้กับแรงงาน การรับซื้อสินค้าและบริการของประชาชนพื้นที่ ขณะเดียวกันก็ต้องเปิดพื้นที่ให้คนท้องถิ่นเข้าไปทำงานมาก

ขึ้น การดำเนินการในกรณีนี้ อาจเป็นไปได้ในรูปแบบของการรับคนในพื้นที่เข้าทำงานในฝ่ายชุมชนสัมพันธ์ เพราะผู้คนเหล่านี้มีเครือข่ายภายในท้องถิ่น ซึ่งจะทำงานชุมชนสัมพันธ์ของโรงงานอุตสาหกรรมเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

- การชดเชยโดยการส่งเสริมพื้นที่สีเขียวในเขตมาบตาพุด

โดยการสร้างพื้นที่กันชน ระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมและชุมชนให้ชัดเจน ซึ่งอาจดำเนินการได้ใน 3 รูปแบบ คือ หนึ่งให้รัฐจ่ายค่าชดเชยกรณีที่เกิดการใช้พื้นที่ของประชาชนเป็นพื้นที่กันชน สองซื้อพื้นที่ของประชาชนเพื่อทำเป็นพื้นที่กันชน และสามารถให้ประชาชนเป็นผู้ปลูก ดูแลต้นไม้ในพื้นที่ของพวกเขาโดยโรงงานอุตสาหกรรมอาจเป็นผู้จ่ายค่าดูแลรักษาต้นไม้ให้แก่ประชาชนตามสัดส่วนของต้นไม้ที่ปลูก และหากมีผลผลิตจากต้นไม้ ผลผลิตเหล่านั้นควรควรตกเป็นของประชาชน หรือเป็นผลผลิตร่วมของโรงงานอุตสาหกรรมและประชาชน

(ง) การลดความเสี่ยงด้านสังคม โดยการยกระดับความเป็นอยู่ และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ผู้คนในชุมชน หรือการทำให้ผู้คนในชุมชนอยู่ดีมีสุข (well-being) ตัวอย่างของข้อเสนอที่เป็นรูปธรรมในกรณีนี้ เช่น การสร้างมาตรการเพื่อทำให้โรงงานอุตสาหกรรมเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสวัสดิการทางสังคมให้กับผู้คนในชุมชนท้องถิ่น โดยการจัดตั้งหรือสมทบเงินเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชน สำหรับแนวทางดำเนินการอาจอาศัยแนวคิด กองทุนสวัสดิการชุมชนของรัฐบาลมาประยุกต์ใช้ กล่าวคือ กระบวนการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ อาจเริ่มต้นจากการส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการออม หลังจากนั้นโรงงานอุตสาหกรรมควรสมทบเงินแก่กองทุนฯ ในสัดส่วนเท่ากับจำนวนการออมของประชาชนเป็นต้น

(จ) การสร้างและปรับปรุงกลไกการมีส่วนร่วม สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะที่ผ่านมากกระบวนการมีส่วนร่วมถูกทำให้เป็นเพียง “พิธีกรรม” เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับโรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนกับการพัฒนาอุตสาหกรรม มักอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามข่าวสารและแสดงความคิดเห็น ในลักษณะการปรึกษาหารือเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้ภาคประชาชนกลุ่มหนึ่งจึงเรียกร้องให้กลไกรัฐ สร้างพื้นที่ให้กับภาคประชาชนในการเข้าร่วมตัดสินใจเพื่อขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ขณะที่โรงงานอุตสาหกรรมก็ต้องสร้างกลไก

เพื่อให้เกิดการติดตามตรวจสอบรูปแบบใหม่ ในลักษณะให้ชุมชนในฐานะที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบและความเสียหาย จากการเข้ามาของโรงงานในเขตมาบตาพุดเป็นผู้นำในการดำเนินกระบวนการตรวจสอบในทุกขั้นตอนและกิจกรรม

(ฉ) *การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน* ที่ผ่านมาประชาชนในพื้นที่จะได้กลิ่นแปลก ๆ ในหลายรูปไม่ว่าจะเป็น กลิ่นหัวไม้ขีด กลิ่นฝรั่งสุก กลิ่นละมุดกลิ่นน้ำส้มเน่า กลิ่นแอมโมเนียกลิ่นกำมะถัน กลิ่นคลอรีน แต่พวกเขาแทบไม่รู้เลยว่ากลิ่นที่มีลักษณะแปลก ๆ เหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพหรือไม่ หรือหากได้รับกลิ่นจะมีวิธีการป้องกันหรือบรรเทาอย่างไร ดังนั้นภาคประชาชนกลุ่มหนึ่งจึงรวมตัวกันตั้งกลุ่ม “ปลาแซง” จึงเสนอให้มีการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่สามารถรับมือและป้องกันปัญหา หรืออุบัติเหตุในรูปแบบต่าง ๆ จากการพัฒนาอุตสาหกรรม สำหรับข้อเสนอที่เป็นรูปธรรมในกรณีนี้ เช่น การให้โรงงานอุตสาหกรรมร่วมมือกับมหาวิทยาลัยหรือผู้เชี่ยวชาญจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ความรู้กับประชาชนในการป้องกัน รับมือและเตรียมความพร้อมกับอุบัติเหตุที่จะเกิดขึ้น (สุชาติ กอเข็ม, 2559; สุมล บุญรัตน์, 2560)

2.2.2 ข้อเสนอจากภาคประชาชนในพื้นที่นิคมอมตะนครและแหลมฉบัง เพื่อทำให้โรงงานอุตสาหกรรมและชุมชนท้องถิ่นสามารถอยู่ร่วมกันได้ ภาคประชาชนในแถบพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมอมตะนครและแหลมฉบัง ได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมเอาไว้ ดังต่อไปนี้

(ก) *การสร้างกติกาก่อหรือข้อตกลงเพื่อการอยู่ร่วมกัน* กติกาก่อหรือข้อตกลงในที่นี้ คือ ความพยายามที่จะสร้างเงื่อนไขหรือข้อตกลงร่วม ระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมและชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันหรือการที่ทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์ร่วมจากการพัฒนาอุตสาหกรรม สำหรับแนวทางการสร้างกติการ่วมในที่นี้อาจอาศัยตัวแบบ “บันทึกข้อตกลงเรื่องการอยู่ร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนบ้านอ่าวอุดมอย่างยั่งยืน” หรือที่รู้จักกันในนามของ “ธรรมนูญชุมชนบ้านอ่าวอุดม” ซึ่งเป็นความพยายามของภาคประชาชนกลุ่มหนึ่งในการสร้างข้อตกลงร่วม ภายใต้ความเชื่อที่ว่าสถานการณ์ปัจจุบันชุมชนท้องถิ่นไม่สามารถแยกตัวออกจากโรงงานอุตสาหกรรม หรือตัวแบบชุมชนอ้อมแก้ว อำเภอพานทอง ที่ชุมชนเสนอให้มี การจัดทำกติกาก่อหรือข้อตกลงเพื่ออยู่ร่วมกันระหว่างชุมชน นิคมอุตสาหกรรม โรงงานอุตสาหกรรม

ผู้รับเหมา เพื่อให้เกิดกติกาทั้งในระยะก่อสร้างและดำเนินการ รวมถึงข้อตกลงในการ-
แสดงควมรับผิดชอบกรณีที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่สามารถปฏิบัติตามกติกาที่กำหนดไว้ได้
ข้อตกลงเช่นนี้เปรียบเสมือนการจัดวางความสัมพันธ์ทางอำนาจและสร้างข้อตกลงใหม่
ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับโรงงานอุตสาหกรรม

(ข) การสร้างพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เนื่องจากที่ผ่าน-
มาโรงงานอุตสาหกรรมขาดการสื่อสารกับชุมชนท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดความไม่
เข้าใจหรือเข้าใจคลาดเคลื่อนระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมและชุมชนท้องถิ่นในหลาย
ประเด็น ดังนั้น ภาคประชาชนกลุ่มนี้ จึงเห็นว่า ผู้เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการ-
เปิดพรมแดนทางความคิด หรือสลายช่องว่างทางความรู้สึก โดยการสร้างพื้นที่
สาธารณะที่ทุกคนเข้าถึง และสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าวได้อย่างเต็มที่
เพื่อให้ชุมชนและโรงงานอุตสาหกรรมได้นำเสนอปัญหาความต้องการ หรือสิ่งที่ตนเอง
กำลังดำเนินการอยู่ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวถือเป็นกลไกสำคัญ ที่จะนำไปสู่ความ-
ไว้วางใจหรือไว้เนื้อเชื่อใจ และทำให้การดำเนินการต่าง ๆ สอดคล้องกับสภาพปัญหา
และความต้องการ เพราะเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการคิดร่วมและปฏิบัติการ-
ร่วม แตกต่างจากการดำเนินการที่ผ่านมาที่โรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้คิด และชุมชน
เป็นเพียงผู้รับผลประโยชน์จากการปฏิบัติของโรงงานอุตสาหกรรม เป็นเหตุให้เกิดกรรม
หรือโครงการโดยส่วนใหญ่ไม่สะท้อนหรือตอบสนองต่อสภาพปัญหาอย่างแท้จริง
เนื่องจากการแก้ไขปัญหามุ่งเฉพาะหน้าในรูปของการบรรเทาผลกระทบหรือการ-
ส่งเคราะห์ชุมชนมากกว่าการสร้างความยั่งยืนในระยะยาว

(ค) การสร้างพื้นที่กันชน พื้นที่สีเขียวที่ประชาชนเข้าใช้บริการได้
และใช้กระบวนการผังเมืองเพื่อป้องกันผลกระทบทางอากาศ เสียงและอุบัติเหตุหรือ
อุบัติเหตุจากสารเคมีรั่วไหล เนื่องจากที่ผ่านมาพื้นที่กันชนและพื้นที่สีเขียวในเขตพื้นที่
นิคมอุตสาหกรรม ประชาชนไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ ด้วยเหตุนี้ภาคประชาชน
กลุ่มหนึ่งจึงเสนอเงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่งเพื่อการอยู่ร่วมกัน คือ การสร้างพื้นที่
กันชนหรือพื้นที่สีเขียวในลักษณะพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้
เช่น ข้อเสนอของภาคประชาชนในชุมชนอ้อมแก้ว ตำบลมาบโป่ง ที่เสนอให้ใช้พื้นที่

โรงเรียนบ้านคลองข้อมแก้ว (ปัจจุบันเป็นโรงเรียนร้าง) พัฒนาเป็นสวนสาธารณะของชุมชน เป็นต้น (ธัญญาภรณ์ สุรภักดี, 2557: 44-48)

ประเด็นนี้ภาคประชาชนบางกลุ่มยังหมายถึง การจัดทำผังเมืองให้เกิดความชัดเจน เพราะพวกเขาเห็นว่าผังเมือง ก็คือ มาตรการหนึ่งในการจำกัด การขยายตัวของอุตสาหกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตามแล้วแต่ในกระบวนการจัดทำผังเมืองรัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทั้งในระดับชุมชน จังหวัดและประเทศ ตลอดจนต้องดำเนินการให้เป็นไปตามเจตมารมณ์ของผังเมือง สาเหตุที่นำมาสู่การสร้างข้อเสนอเช่นนี้ เกิดขึ้นการกำหนดผังเมืองที่ผ่านมาไม่สอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ ดังตัวอย่างของการกำหนดให้พื้นที่ตำบลเกาะลอย อำเภอพานทอง เป็นพื้นที่สีม่วง ซึ่งขัดกับสภาพความเป็นจริงทางเศรษฐกิจและสังคม เพราะพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประกอบกับมีระบบการไหลเวียนของน้ำตามธรรมชาติ หากพื้นที่ถูกเปลี่ยนแปลงไปเป็นพื้นที่สีม่วง จะทำให้เกิดการขัดขวางการไหลของน้ำตามธรรมชาติ อันจะสร้างความเสี่ยงให้แก่พื้นที่โดยรอบ โดยเฉพาะปัญหาน้ำท่วม เป็นต้น (ASTV ผู้จัดการออนไลน์, 2558)

ข้อเสนอที่สำคัญอีกประการหนึ่งในกรณีนี้ ก็คือ การให้ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ จัดทำผังชุมชน ซึ่งเปรียบเสมือนผังระดับย่อยสุดของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ใดเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม เขตชุมชน หรือพื้นที่เกษตรกรรม หลังจากนั้นจึงนำผังแต่ละชุมชนมาประกอบเข้าด้วยกันเป็นผังตำบล ผังอำเภอ ผังจังหวัด ในทางปฏิบัติแม้ว่าผังชุมชนจะเป็นเพียงข้อเสนอแนะ ไม่สามารถบังคับได้ตามกฎหมายผังเมือง แต่ประชาชนในพื้นที่ก็สามารถผลักดันผังชุมชนให้เกิดผลทางกฎหมายได้ โดยการให้องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล ออกข้อบัญญัติท้องถิ่นหรือเทศบัญญัติ (สำนักข่าวอิศรา, 2556)

(ง) การปรับปรุงกลไกในการติดตาม ตรวจสอบ ควบคุมโรงงานอุตสาหกรรม ข้อเสนอที่สำคัญซึ่งถูกนำเสนอจากภาคประชาชนกลุ่มนี้อีกมิติหนึ่ง ก็คือการปรับปรุงการติดตาม ตรวจสอบ ควบคุมโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะก่อนการอนุญาตให้จัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากกลไกในการอนุญาตให้จัดตั้งหรือขยาย

โรงงานอุตสาหกรรมปัจจุบัน อย่างการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) ยังขาดประสิทธิภาพ ขณะที่กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (HIA) ก็ขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนอย่างแท้จริง ดังนั้นภาคประชาชนกลุ่มนี้จึงเห็นว่าจำเป็นต้องปรับวิธีการประเมินทั้งสองแบบใหม่ โดยการยกเลิกระบบที่ให้เจ้าของโครงการเป็นผู้จัดจ้างบริษัทที่ปรึกษาโดยตรงและใช้องค์กรหรือหน่วยงานกลางเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการภายใต้การจัดตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนการประเมินผลกระทบ โดยมีผู้ประกอบการในภาคอุตสาหกรรมเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณในการจัดตั้งฯ นอกจากนี้ ในกระบวนการประเมินฯ จะต้องใช้ระบบการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในภาคเอกชน ภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคชุมชน และภาควิชาการ-รวมทั้งต้องมีกลไกบังคับให้มีการเปิดเผยรายงานการประเมินผลกระทบต่อสาธารณชน ก่อนที่จะมีการอนุมัติโครงการ

กรณีที่โรงงานอุตสาหกรรมดำเนินการไปแล้ว จำเป็นต้องออกแบบระบบตรวจสอบโดยภาคประชาชน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการตรวจสอบโรงงานอุตสาหกรรมจากกลไกรัฐ (เน้นการตรวจสอบในเชิงเทคนิคและใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์) ทั้งนี้กระบวนการติดตามอาจใช้เครื่องมือที่ไม่ซับซ้อน ประชาชนทุกเพศทุกวัยสามารถเข้าร่วมได้ ตัวแบบที่อาจนำมาประยุกต์ใช้ ก็คือ ตัวแบบของมูลนิธิโลกสีเขียวที่มีแนวคิดจัดตั้ง “นักสืบสายลม” และ “นักสืบสายน้ำ” (ธัญญาภรณ์ สุรภักดิ์, 2557: 56) และภายหลังการตรวจสอบจำเป็นต้องมีการสื่อสาร หรือประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนได้รับทราบอย่างทั่วถึง

(จ) การแสวงหามาตรการเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมกับชุมชนท้องถิ่น ข้อเสนอในการอยู่ร่วมกันที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือการสร้างหรือแสวงหากฎกติให้โรงงานอุตสาหกรรมรับผิดชอบ และเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างภาคส่วนทั้งสอง ซึ่งกระบวนการจะเป็นแนวทางหนึ่งในการช่วยลดกระแสต่อต้านโรงงานอุตสาหกรรม และเปรียบเสมือนเกราะกำบังที่จะช่วยลดแรงเสียดทานจากกระแสสังคม ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงกลไกในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมกับชุมชนรอบข้างอาจดำเนินการได้ในหลายลักษณะ ดังต่อไปนี้

- การดูแลและใส่ใจคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรอบ
โรงงานอุตสาหกรรม ข้อเสนอที่เกิดขึ้นจากข้อจำกัดของประชาชนในการเข้าถึง
สวัสดิการของโรงงานอุตสาหกรรม เช่น กรณีนิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร แม้จะมี
โรงพยาบาลเพื่อรองรับการให้บริการด้านสุขภาพ แต่ประชาชนในพื้นที่กลับไม่สามารถ
เข้าถึงบริการได้เนื่องจากข้อจำกัดทางรายได้ ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงเห็นว่าทางนิคม-
อุตสาหกรรมอาจต้องให้การสนับสนุนและดูแลสุขภาพของประชาชนด้วยการหันมา
สนับสนุนและพัฒนาโรงพยาบาลท้องถิ่น (โรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลของรัฐ) ให้มี
ศักยภาพในการรองรับกับปัญหาสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ เช่นเดียวกับการ-
สนับสนุนการศึกษาแม้นิคมอุตสาหกรรมอมตะนครจะมีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้น แต่ที่ผ่าน
มาคนในพื้นที่กลับมีโอกาสในการเข้าถึงสถาบันการศึกษาแห่งนี้ได้น้อยมาก ภายใ
เงื่อนไขที่เป็นข้อจำกัดนี้ ผู้คนในท้องถิ่นจึงเสนอให้นิคมอุตสาหกรรมสร้างโอกาสทาง
การศึกษาด้วยวิธีการอื่น เช่น การกระจายการสนับสนุนงบประมาณ ทุนการศึกษา
อุปกรณ์การเรียนการสอน การพัฒนาศักยภาพของครูตามสถาบันการศึกษาโดยรอบ
โรงงานอุตสาหกรรม เพื่อสร้างโอกาสและความเท่าเทียมในการจัดการศึกษา เป็นต้น

- การมีส่วนร่วมกับกลไกรัฐเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
เช่น การแก้ไขปัญหาจราจร หรือการพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการขึ้น
พื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นหรือแรงงานที่เข้ามาทำงาน
ในโรงงาน ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในกรณีนี้ คือ การดูแลพื้นที่ผิวจราจร การสร้างถนนให้มี
ความปลอดภัยเพื่อลดอุบัติเหตุ การออกแบบเส้นทางจักรยานที่เหมาะสมเพื่อลด
ปริมาณรถยนต์บนท้องถนน หรือการออกแบบถนนให้มีความร่มรื่น สวยงาม เป็นต้น

- การเตรียมความพร้อมให้ประชาชนเพื่อรับมือกับ
สถานการณ์ฉุกเฉิน ทั้งการสร้างระบบสื่อสารและระบบการแจ้งเตือนเมื่อเกิดเหตุ
ฉุกเฉิน รวมถึงการซ้อมรับมือในกรณีฉุกเฉินให้กับชุมชนท้องถิ่น และการเปิดเผยข้อมูล
สารเคมีที่ใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับ
ผลกระทบและอันตรายจากสารเคมี

3. ข้อเสนอจากภาคประชาชนในพื้นที่ที่ยังไม่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมแบบเข้มข้น

พื้นที่ที่ยังไม่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมแบบเข้มข้นในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกที่นี้ ผู้เขียน หมายถึง พื้นที่จังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด ในส่วนของจังหวัดจันทบุรีครั้งหนึ่งเคยมีความพยายามที่จะจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็กดังกรณีของเกาะเปริด อำเภอแหลมสิงห์ ในพื้นที่กว่า 30,000 ไร่ หรือในกรณีของจังหวัดตราดที่ครั้งหนึ่งถูกวางให้เป็นพื้นที่เป้าหมายในการจัดตั้งโรงไฟฟ้านิวเคลียส แต่ถูกต่อต้านจากประชาชนในพื้นที่อย่างหนัก กระทั่งไม่สามารถดำเนินการได้ ภายหลังการต่อต้านการพัฒนาอุตสาหกรรมภาคประชาชนได้นำเสนอข้อเสนอการพัฒนาเอาไว้ที่น่าสนใจในลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือنوان, 2555: 172-181)

3.1 การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาให้สอดคล้องกับฐานภูมินิเวศท้องถิ่น เมื่อพิจารณาถึงพื้นฐานทางเศรษฐกิจของจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด พบว่า ยังอยู่ในภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้จึงมีการเสนอแนวทางการพัฒนาบนฐานภูมินิเวศในลักษณะต่าง ๆ เช่น

3.1.1 การสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคการประมงพื้นบ้าน

โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบัน ที่การประกอบการประมงพื้นบ้านได้รับผลกระทบอย่างหนักจากมาตรการแก้ไขปัญหาการทำประมงผิดกฎหมาย ดังจะเห็นได้จากการประกาศใช้พระราชกำหนดประมง พ.ศ.2558 มาตรา 34 ที่ระบุว่า “ห้ามมิให้ผู้ได้รับใบอนุญาตทำการประมงพื้นบ้าน ออกทำการประมงในเขตทะเลนอกชายฝั่ง (สามไมล์ทะเล)” กรณีดังกล่าวทำให้ชาวประมงหลายร้อยครอบครัวในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีและตราด ไม่สามารถออกเรือหาปลาได้ส่งผลกระทบต่อสถานะและสภาพคล่องทางเศรษฐกิจ ดังนั้นมาตรการในการแก้ไขปัญหาระยะสั้นที่ได้นำเสนอจากภาคประชาชนกลุ่มนี้ คือ การแก้ไขกฎหมายเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้กับกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ส่วนในระยะยาวภาคประชาชนกลุ่มนี้เห็นว่าจะต้องมีกระจายอำนาจด้านการจัดการทรัพยากรสู่ชุมชนท้องถิ่น หรือการส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวของชาวประมงพื้นบ้านและจัดตั้งเป็นองค์กรประมงพื้นบ้านเพื่อสร้างอำนาจต่อรองและเสริมสร้างพลังอำนาจ

(Empowerment) แก่ชาวประมงพื้นบ้าน (สมชาย ศรประดิษฐ์ และนวนลภา ศรประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2559)

3.1.2 การสร้างความมั่นคงให้กับภาคเกษตรกรรม ฐานเกษตรกรรมที่สำคัญในพื้นที่แถบจังหวัดจันทบุรีและตราด คือ การทำสวนผลไม้ เพื่อให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนในกับชาวสวนผลไม้ ภาคประชาชนกลุ่มหนึ่งเห็นว่าเป็นต้องแสวงหากลไกเพื่อสร้างอำนาจต่อ เพื่อให้เกษตรกรได้รับความเป็นธรรมจากราคาผลผลิต การดำเนินการที่เป็นรูปธรรมในกรณีนี้ คือ “การสร้างเครือข่าย” ระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตผลไม้ หรือเครือข่ายระหว่างกลุ่มองค์กรที่ทำหน้าที่ในการผลิตผลไม้ รวมถึงการส่งเสริมให้เกษตรกรหรือการจัดการและพัฒนาคุณภาพของผลผลิต ทั้งนี้ เพราะที่ผ่านมาในอดีตเกษตรกรทำการเกษตรตามผสมผสานองค์ความรู้จากภูมิปัญญาดั้งเดิมเข้ากับองค์ความรู้สมัยใหม่เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า รวมทั้งผลักดันให้กลไกรัฐสนับสนุนชาวสวนผลไม้ โดยการพัฒนาช่องทางการตลาดและการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ (การจัดเวทีเสวนาภาคประชาชน อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน, 2555: 175-176)

3.2 การจัดโซนนิ่ง (Zoning) การพัฒนา เพื่อให้จังหวัดจันทบุรีและตราดเป็นแหล่งเกษตรกรรมและการท่องเที่ยว โดยจำกัดโรงงานอุตสาหกรรมให้อยู่เฉพาะพื้นที่จังหวัดชลบุรีและจังหวัดระยอง เพราะเกรงว่าพื้นที่จะเผชิญสภาพปัญหาและผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาอุตสาหกรรม เช่นเดียวกับกรณีมาบตาพุดหรือแหลมฉบัง อย่างไรก็ตามแล้วแต่ในอนาคตหากมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการพัฒนาอุตสาหกรรม ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีและตราดภาคอุตสาหกรรมที่จะเกิดขึ้น ต้องเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับฐานเศรษฐกิจของผู้คนในท้องถิ่น และต้องเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของข้อเสนอนี้ คือ การจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมการเกษตรกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น โรงงานอุตสาหกรรมเพื่อแปรรูปผลไม้ โรงงานแปรรูปน้ำยางพารา เป็นต้น ภายได้เงื่อนไขที่ว่าโรงงานอุตสาหกรรมการเกษตรเหล่านี้ต้องสร้างกลไกให้ชุมชนมีบทบาทในกำกับ ควบคุมและตรวจสอบ (ประชาชนในตำบลแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2559)

ในส่วนของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการนั้น ภายใต้สถานการณ์การเปิดประชาคมอาเซียนและการพัฒนาตามเส้นทางระเบียงย่อยตามแนวชายฝั่งตอนใต้ (Southern Coastal Sub-Corridor) มีการคาดคะเนว่าธุรกิจที่เหมาะสมต่อการพัฒนาตามแนวเส้นทางนี้ได้แก่ ธุรกิจการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามแล้วแต่การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ผ่านมา ชุมชนท้องถิ่นซึ่งดำเนินธุรกิจในรูปแบบของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ยังไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวอย่างที่เหมาะสม เนื่องจากผู้ประกอบการท่องเที่ยวจำกัดอยู่ในกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ทำให้ผู้ได้รับผลประโยชน์จากธุรกิจการท่องเที่ยวกลับกลายเป็นคนกลุ่มน้อยโดยเฉพาะนายทุนข้ามชาติ นายทุนระดับชาติและชนชั้นนำท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ควรเกิดขึ้น จำเป็นต้องก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาค โดยการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวผ่านกลไกวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เช่น การเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการแข่งขัน การเสริมสร้างความสามารถของธุรกิจท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น

4. บทสรุป

ข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรม ตามมุมมองของภาคประชาชนในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกแบ่งเป็น 2 มิติใหญ่ ๆ คือ

- หนึ่ง ข้อเสนอจากภาคประชาชนในพื้นที่ที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมแบบเข้มข้น ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง เนื่องจากผู้คนเหล่านี้ได้อยู่ภายใต้เงื่อนไขเชิงโครงสร้าง และมีมุมมองหรือผลประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาอุตสาหกรรมแตกต่างกัน แนวทางแรก เป็นข้อเสนอจากภาคประชาชน ที่เห็นว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่อผู้คนในพื้นที่ ทำให้พวกเขาเสนอว่าควรหยุดสร้างและขยายโรงงานอุตสาหกรรม เพราะพื้นที่ไม่มีศักยภาพหรือความสามารถ ในการที่จะรองรับการพัฒนาหรือมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมได้อีกต่อไป ประกอบกับประชาชนก็ไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังมีการเสนอให้ทบทวนการกำหนดผังเมือง เพราะที่ผ่านมามีการขยายผังเมืองเพื่อรองรับการพัฒนา

อุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งถูกปิดล้อมด้วยโรงงานอุตสาหกรรม เช่นเดียวกับการนำวิธีการ “การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์” และกระบวนการ “ประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน” มาใช้ แนวทางที่สอง เป็นข้อเสนอจากภาคประชาชนที่มีฐานเศรษฐกิจสัมพันธ์กับโรงงานอุตสาหกรรม โดยผู้คนกลุ่มนี้พยายามสร้างข้อเสนอและเงื่อนไขการพัฒนาอุตสาหกรรมหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียดำเนินการแก้ไขและป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรม การสร้างมาตรการชดเชยและยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้างกระบวนการเรียนรู้หรือพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างกลไกการมีส่วนร่วม การสร้างกติกาหรือข้อตกลงเพื่อการอยู่ร่วมกัน การสร้างพื้นที่กันชน พื้นที่สีเขียวเพื่อป้องกันผลกระทบจากมลพิษ การปรับปรุงกลไกติดตาม ตรวจสอบ ควบคุม โรงงานอุตสาหกรรม และการแสวงหามาตรการเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมกับชุมชนท้องถิ่น

- สอง ข้อเสนอจากภาคประชาชนในพื้นที่ที่ยังไม่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมแบบเข้มข้น ซึ่งมีข้อเสนอที่สำคัญ คือ การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาให้สอดคล้องกับภูมินิเวศท้องถิ่น ที่เป็นเช่นนั้นเพราะพื้นฐานทางเศรษฐกิจของจังหวัดที่ยังไม่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมแบบเข้มข้น ยังอยู่ในภาคเกษตรกรรม ขณะเดียวกันก็ต้องมีการจัดโซนนิ่งการพัฒนา โดยการกำหนดให้จังหวัดจันทบุรีและตราด เป็นแหล่งเกษตรกรรมและการท่องเที่ยว

หากพิจารณาถึงข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรม จากมุมมองของภาคประชาชนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) โดยตรง ก็พบว่า ในสภาพความเป็นจริงทางสังคม ผู้คนกลุ่มนี้ไม่ได้ปฏิเสธกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ตรงกันข้ามพวกเขากลับพยายามสร้างข้อเสนอ หรือแนวทางในการพัฒนาที่เปรียบเสมือนเงื่อนไข (conditions) และข้อผูกมัดทางสังคมให้กับผู้กระทำการกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะการเรียกร้องให้ผู้กำหนดนโยบาย (policy makers) ปรับเปลี่ยนหรือกำหนดนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกให้อยู่ภายใต้หลักความยุติธรรม (justices) หรือความเป็นธรรม (fair) ทางสังคม เพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกัน (coexistence) ระหว่างชุมชนท้องถิ่นและโรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจาก

ไม่สามารถแยกชุมชนท้องถิ่นกับภาคอุตสาหกรรมออกจากกันได้ ดังนั้นการสร้างเงื่อนไขเพื่อการอยู่ร่วมกันบนฐานความยุติธรรมและความเป็นธรรมทางสังคม จึงเปรียบเสมือนเงื่อนไขจำเป็นที่จะเปลี่ยนผ่านการพัฒนาอุตสาหกรรม จากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายทะเลตะวันออกสู่โครงการระเบียงเศรษฐกิจให้เป็นไปอย่างยั่งยืน โดยที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

ทั้งนี้หากวิเคราะห์ข้อจำกัดของข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมเช่นนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นข้อเสนอที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขเฉพาะทั้งการได้รับผลประโยชน์และการรับรู้กระบวนการพัฒนาในพื้นที่ ด้วยเหตุนี้ในทางปฏิบัติข้อเสนอดังกล่าว อาจไม่ได้สอดคล้องกับภาคประชาชน ซึ่งอยู่ภายใต้บริบทการพัฒนาที่แตกต่างออกไป ดังนั้นเพื่อสร้างยุทธศาสตร์ที่ควรจะเป็น (What should be) ในเชิงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเดิม (critique of power) ภาคประชาชนเหล่านี้ จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายนโยบาย (policy network) และเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนนโยบาย (policy community) โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้างของการพัฒนาอุตสาหกรรม

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

- ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน. (2549). *การจัดทำผังพิสัยการวิจัยระบบสุขภาพกับการพัฒนาอุตสาหกรรมในอนาคตตะวันออก*. ชลบุรี: ศูนย์จัดการงานวิจัยระบบสุขภาพภาคตะวันออก (ศวรส.อ).
- _____. (2555). *ความไม่เป็นธรรมทางด้านสุขภาพกับการปฏิรูประบบทุนนิยม: กรณีศึกษาโครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์. (2556). *ปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพกับนโยบายลดความเหลื่อมล้ำทางด้านสุขภาพในการพัฒนาอุตสาหกรรมในเขตพื้นที่เทศบาลมาบตาพุด*. ม.ป.ป.
- ธัญญาภรณ์ สุรภักดี. (2557). *เรียนรู้อยู่ร่วมกัน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- บุญเชิด หนูอ้อม และคณะ. (2558). *ความเปลี่ยนแปลงและกระบวนการสร้างประชาธิปไตยในชนบทภาคตะวันออกของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2558, 28 สิงหาคม). *ชาวบ้านชลบุรี-ระยอง ทำหนังสือค้านการกำหนดพื้นที่สีม่วงของผังเมืองรวม*. วันที่ค้นข้อมูล 18 มีนาคม 2560, เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9580000098016>.
- แม่นวาท กุญชร ณ อยุธยา และรวงทอง จันดา. (2554). *ใต้เงาสีม่วงมาบตาพุดในมือใคร*. กรุงเทพฯ: สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.
- เววดี โรจนกันนท์. (2559). *การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment)*. วันที่ค้นข้อมูล 18 มีนาคม 2560, เข้าถึงได้จาก <http://www.etm.sc.mahidol.ac.th>

สมนึก จงมีวดิน. (2556, 21 เมษายน). *แกนนำภาคประชาชนในพื้นที่แหลมฉบัง*. วันที่ค้นข้อมูล 18 มีนาคม 2560, เข้าถึงได้จาก http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1366550703.

สำนักข่าวอิศรา. (2556, 24 มีนาคม). *ปมขัดแย้งผังเมืองใหม่-ปัญหาเก่า: อุตสาหกรรมรุกเกษตร-ชุมชน*. วันที่ค้นข้อมูล 18 มีนาคม 2560, เข้าถึงได้จาก <http://www.isranews.org/isranews-scoop/item/20172-citymap240313-sp-1615796142.html>.

สุทธิ อัมชาศัย. (2553). *แกนนำภาคประชาชนพื้นที่มาบตาพุด*. วันที่ค้นข้อมูล 18 มีนาคม 2560, เข้าถึงได้จาก http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1262934365.

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

นวนภา ศรประดิษฐ์. (2559, 8 พฤศจิกายน). *แกนนำภาคประชาชนในตำบลหนองคันทรัง จังหวัดตราด*. สัมภาษณ์.

ประชาชนในตำบลแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี. (2559, 24 พฤษภาคม). *ทางเลือกและแนวทางในการพัฒนาจังหวัดชลบุรี*. การเสวนากลุ่มย่อย.

สมชาย ศรประดิษฐ์. (2559, 8 พฤศจิกายน). *แกนนำภาคประชาชนในตำบลหนองคันทรัง จังหวัดตราด*. สัมภาษณ์.

สุชาติ กอเข็ม. (2559, 11 กรกฎาคม). *ชาวบ้านในพื้นที่มาบตาพุด*. สัมภาษณ์.

สมล นุหารรัตน์. (2560, 17 มีนาคม). *ชาวบ้านในพื้นที่มาบตาพุด*. สัมภาษณ์.

โสธ ณะละลาศ. (2559, 11 กรกฎาคม). *อดีตผู้นำชุมชนอิสลาม เทศบาลเมืองมาบตาพุด*. สัมภาษณ์.

_____. (2560, 17 มีนาคม). *อดีตผู้นำชุมชนอิสลาม เทศบาลเมืองมาบตาพุด*. สัมภาษณ์.